

PRAVNI MONITORING MEDIJSKE SCENE U SRBIJI

Izveštaj za oktobar 2015.

SADRŽAJ

I	SLOBODA IZRAŽAVANJA	3
II	MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA	10
III	MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA.....	15
IV	MONITORING RADA NADLEŽNIH TELA, ORGANA I ORGANIZACIJA.....	15
	REGULATORNA TELA	15
	SAMOREGULATORNO TELO	17
V	PROCES PRIVATIZACIJE	18
VI	ZAKLJUČAK	18

1. Napadi, pretnje i pritisci

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi zabeležen je veliki broj posrednih i neposrednih pritisaka na novinare i medije, od kojih neki potiču i od nadležnih državnih organa; između ostalog se čak postavilo i pitanje definisanja novinara u kontekstu obelodanjivanja izvora informacije.

1.1. Komunalna policija protiv *Istinomera* i *Krika*

U nepunih mesec dana Komunalna policija se našla čak dva puta u fokusu pažnje zbog neprimerenog odnosa prema novinarima, i to tako što je najpre krajem septembra 2015. godine, postupajući po anonimnoj prijavi, udaljila ekipu *Istinomera* sa savskog šetališta, da bi potom, nepunih mesec dana kasnije, ekipi *Mreže za istraživanje kriminala i korupcije - Krik* oduzela opremu kojom su snimali pokušaj novinara te mreže da dobije izjavu od gradonačelnika Beograda Siniše Malog.

Ekipa *Istinomera* je na savskom šetalištu, u neposrednoj blizini ugostiteljskog objekta „Savanova”, pokušavala da snimi intervju sa aktivistom pokreta „Ne davimo Beograd” Dobricom Veselinovićem. Najpre se pojavilo dvoje komunalnih policajaca koji su tražili da se novinari na neki način legitimišu, a potom je došlo još nekoliko njihovih kolega koji su tražili od svih prisutnih da pokažu lične karte, a zatim i zahtevali da se udalje sa tog mesta budući da se nalaze u zoni u kojoj se izvode radovi. Novinari *Istinomera* su tvrdili da su snimali na samom šetalištu, da nije bilo nikakve oznake da se na tom mestu izvode građevinski radovi, a da se pri tom i veliki broj građana tu šetao. U saopštenju Komunalne policije povodom incidenta, navodi se da su komunalni policajci postupali po prijavi koja se odnosila *na izvođenje građevinskih radova, rasut građevinski materijal i prljanje šetališta, na prostoru na kome se izvode građevinski radovi*, i da su tom prilikom uočili *više lica bez zaštitne opreme, koja su se predstavila kao novinari*, kao i da je tim licima predočen razlog dolaska na lice mesta i *izdato im usmeno naređenje da napuste gradilište, kako zbog lične bezbednosti, tako i zbog ometanja radova koji su bili u toku*. Dalje su naveli da su se na izdato naređenje zatečena lica *oglušila, zbog čega im je zatražena lična karta kako bi se proverio njihov identitet*. Na kraju su istakli i da je protiv dva lica, koja su odbila da komunalnim policajcima stave na uvid svoja lična dokumenta, podneta i prekršajna prijava, a zbog toga što su ovakvim odbijanjem *ometali, odnosno sprečavali komunalne policajce u obavljanju svojih poslova*, što je prekršaj po Zakonu o komunalnoj policiji.

Na snimku *Istinomera*, koji je objavljen na kanalu *YouTube*, snimljena je cela konverzacija sa komunalnim policajcima. Osnovna teza uniformisanih lica je bila to da je novinarska ekipa ušla neovlašćeno u zonu gradilišta, gde je ulaz zabranjen. S druge strane, ekipa *Istinomera* i njihov sagovornik su tvrdili da

gradilište nigde nije označeno kao takvo, a da im je, neposredno pre dolaska komunalnih policajaca, prišao čovek koji im je rekao da treba da se pomere sa tog mesta jer je u pitanju „privatni posed”. Pored toga, na snimku se vidi i da su tuda prolazili i građani, i radnici za zaštitnim šlemovima. Rasprava sa dvojice policajaca je trajala neko vreme, a onda se pojavilo još policajaca, a među njima i Srđan Ilić koji je čak prišao kameramanu, uhvatio kameru za stalak, nakrenuo je na stranu i rekao: „Pašće vam kamera, ovde je gradilište, nestabilno je”. Iz celokupnog ponašanja tog policajca, koji je neposredno pre obraćanja kameramanu vikao, ova naizgled „brižna” izjava mogla je da bude protumačena i kao pretnja.

Novinarima *Krika* su lica u pratnji gradonačelnika Beograda Siniše Malog oduzela fotoaparati i mobilni telefon, na kojima su bili snimci pokušaja da se dobije izjava od gradonačelnika u vezi sa navodima ove mreže o njegovom vlasništvu nad nekretninama u Bugarskoj. Kasnije se ispostavilo da su među licima u pratnji bili načelnik Komunalne policije Nikola Ristić i njegov zamenik Darko Vujisić. Mreža *Krik* tvrdi da su upravo oni učestvovali u oduzimanju opreme i brisanju snimaka. Povodom ovog incidenta, gradonačelnik Beograda se izvinio novinarima *Krika* zbog incidenta s Komunalnom policijom, ali je od njih istovremeno zatražio izvinjenje zbog „prljave kampanje koju nekoliko dana vode protiv njega”. Naveo je i to da oštro osuđuje svaki napad na medije i slobodu govora, kao i to da nije adekvatno da mu novinari prilaze s leđa i prekidaju sastanak sa izvođačem radova „Beograda na vodi”.

Za oba slučaja zajednički element je to da je Komunalna policija (odnosno njeni pripadnici) nastupila protiv novinara, uskraćujući im pravo da naprave prilog na mestu koje su oni odabrali, u prvom, odnosno oduzimajući im opremu za rad i brišući snimke, u drugom slučaju.

Delatnost Komunalne policije je, kao što joj i ime kaže, vezana za komunalna pitanja. Bezbednost ljudi na gradilištu bi i mogao da bude njihov posao, ali u konkretnom slučaju je evidentno da novinari nisu ni ometali rad radnika, niti su mogli da znaju da se radi o „zoni građenja”, s obzirom na to da to nije bilo nigde označeno, niti im je iko od ovlašćenih lica tog navodnog gradilišta na to ukazao. Objašnjenje Komunalne policije je pokušaj da se stvar prevede na teren kršenja komunalnih propisa, i da se sakrije činjenica da su, po svemu sudeći, novinari i njihov sagovornik neosnovano udaljeni sa savskog šetališta, i da im je uskraćeno da obavljaju svoj posao (snime prilog). Povodom ovog slučaja upućena je pritužba na rad Komunalne policije, koja je odbačena kao neosnovana, a takođe je upućena i predstavka Zaštitniku građana.

U drugom slučaju nema nikakvog opravdanja da se oduzima oprema za rad, bez obzira na to da li se radi o predstavnicima državnog organa ili o privatnim licima (privatnom obezbeđenju). Učešće najviših čelnika Komunalne policije je samo otežavajuća okolnost. Naime, sa aspekta zaštite prava na slobodu izražavanja, potpuno je nebitno da li cenzura, kao sprečavanje plasiranja informacija (u ovom slučaju snimaka), potiče od privatnih lica ili državnih organa, s tim što je još opasnija kad potiče od države, jer je ona dužna ne samo da se uzdrži od akata cenzure nego i da stvara povoljne uslove da se sloboda

izražavanja nesmetano ostvaruje, naročito kada se radi o temama od interesa za javnost, kao što je pitanje imovine funkcionera, odnosno njeno poreklo. U tom smislu, novinari nisu dužni da se izvinjavaju funkcionerima, a slobodni su da izveštavaju, pa čak i da trče za gradonačelnikom ako nema drugog načina da se dopre do njega. Naravno, i nosioci javne vlasti imaju pravo na privatnost i zaštitu dostojanstva, ali se ta zaštita ostvaruje u za to predviđenom postupku, pred sudom ili putem mehanizama samoregulacije. Nije na odmet podsetiti da javnost ima pravo da bude informisana o pitanjima koja su za nju od značaja, a taj princip je uzdignut i u rang ustavne kategorije budući da član 51. Ustava (koji i nosi naslov Pravo na obaveštenost) propisuje da **svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obaveštavan o pitanjima od javnog značaja**, kao i da su **sredstva javnog obaveštavanja dužna da to pravo poštuju**. Treba se osvrnuti i na to da je pravo na privatnost javnih funkcionera značajno ograničeno u odnosu na privatnost „običnih građana”, budući da, zbog prirode njihove funkcije, interes javnosti da zna preteže kao vrednost u odnosu na privatnost. Takođe, predstavnici vlasti koji su pod kritikom medija ili novinara veoma često i olako potežu za rečima kao što su „**prljava kampanja**“, koje možda mogu da koriste kada se obraćaju političkim oponentima u predizbornoj kampanji, ali nikako kada komuniciraju sa medijima. Funkcija medija je da kritikuju i postavljaju neugodna pitanja, ili, kako je Evropski sud za ljudska prava naveo u presudi u čuvenom slučaju **Lingens protiv Austrije iz 1986. godine**: „...*Granice dopuštene kritike šire su kada je u pitanju vlada nego privatno lice, ili pak političar. U demokratskom sistemu, delovanje ili propusti vlade moraju biti predmet detaljnog ispitivanja ne samo zakonodavnih i sudskih vlasti nego i štampe i javnog mnjenja*”. Dakle, mediji i novinari imaju pravo i obavezu prema javnosti da postavljaju pitanja, a ako nisu u mogućnosti da dođu do javnog funkcionera koji ih ignoriše, potpuno je legitimno čak i da mu „prilaze sa leđa” i postavljaju pitanja, posebno ako je u to vreme na poslu.

1.2. Zaštita izvora informacija u slučaju „Teleprompter”

Danilo Redžepović, urednik informativnog portala *Teleprompter*, čak dva puta tokom oktobra 2015. godine je saslušan u policiji. Povod je bilo objavljivanje transkripata prisluškivanog telefonskog razgovora između Bojana Pajtića, predsednika Pokrajinske vlade i predsednika opozicione DS, i Lidije Udovički, sestre ministarke za državnu upravu, a oko navodnog slučaja korupcije u Elektromrežama Srbije. U objavljenom razgovoru između ostalog je pomenuto da je direktor Elektromreže Srbije Nikola Petrović tražio „reket” od dva miliona evra od kompanije u kojoj je pomenuta Lidija Udovički radila, a sve da bi tu kompaniju priključili na mrežu EMS-a.

Po navodima Redžepovića, policija, a potom i tužilac za visokotehnološki kriminal, nekoliko puta su od njega zahtevali da im otkrije od koga je dobio sporni transkript, što on nije želeo da učini, pozivajući se na zaštitu novinarskog izvora. Na sajtu *teleprompter.rs* objavljen je članak u kom Redžepović detaljno opisuje svoje iskustvo u policiji sa drugog saslušanja, navodeći između ostalog to da je javni tužilac pokušao da „*ospori činjenicu da je teleprompter.rs medij*”, jer nije upisan u Registar medija koji vodi Agencija za privredne registre, a zatim i to da su inspektori i tužilac pokušali da ospore i činjenicu da je Redžepović novinar, pitajući ga da li može da dokaže da je novinar. Redžepović im je odgovorio da se

novinarstvom bavi duže od 6 godina i da se lično smatra novinarom, kao i da smatra da registracija medija nije obavezna. Na kraju su istražni organi konstatovali da nije novinar, jer *Teleprompter* nije medij, a da on (Redžepović) nije pri tom ni član novinarskog udruženja. Celo ispitivanje je bilo u kontekstu davanja odgovora na pitanje da li je i u ovom slučaju moguće zaštititi izvor informacije pozivanjem na odredbe Zakona o javnom informisanju i medijima, odnosno da li su istražni organi ovlašćeni da to traže od urednika Telepromptera i da li je on dužan da im to omogući.

Član 1. Zakona o javnom informisanju i medijima (ZJIM) navodi da se javno informisanje ostvaruje preko medija. Član 30. stav 2. ZJIM propisuje da mediji, u smislu zakona nisu: *platforme, poput internet foruma, društvenih mreža i drugih platformi koje omogućavaju slobodnu razmenu informacija, ideja i mišljenja njenih članova, niti bilo koja druga samostalna elektronska publikacija, poput blogova, veb-prezentacija i sličnih elektronskih prezentacija, osim ako nisu registrovane u Registru medija*. Upis u Registar medija nije obavezan, a ZJIM uređuje samo posledice neupisivanja, te propisuje da izdavač medija koji nije upisan u Registar ne može da učestvuje na konkursima za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja (uključujući i pojedinačna davanja), a javni entiteti (Republika, Pokrajina, lokalna samouprava, ustanove, javna preduzeća i drugi subjekti koji su u javnoj svojini ili se finansiraju iz javnih prihoda) ne mogu da se oglašavaju na takvim medijima. S druge strane, član 52. propisuje da *novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, osim podataka koji se odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je kao kazna propisan zatvor u trajanju od najmanje pet godina, ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način*. Na kraju, član 53. ZJIM propisuje da *novinari mogu slobodno osnivati svoja udruženja, u skladu sa zakonom kojim se uređuju udruženja*.

Teleprompter, kao internet portal koji odgovara zakonskom terminu „*samostalno elektronsko izdanje*“, iako oponaša strukturu medija, nije medij, jer je shodno članu 30. ZJIM, neophodna registracija da bi postao medij sa svim pravima i obavezama koje iz tog statusa proizilaze. S druge strane, ne postoji zakonska definicija novinara, niti je definiše samoregulacija (Kodeks novinara), tako da bi načelno svako ko obavlja funkciju informisanja od značaja za javnost (što je širi pojam od javnog informisanja koje se po zakonu vrši samo putem medija) mogao da bude novinar, a odredbe koje se odnose na novinarsku tajnu, primenjuju se **na novinara, a ne na medij**. U tom smislu, to da li je *Teleprompter* medij ili ne, u smislu ZJIM, uopšte nije od značaja za zaštitu novinarskog izvora. Naime, citirane odredbe člana 52. štite novinara kao kreatora informacije, a ne kanal preko kojeg se ta informacija plasira. Takođe, članstvo u novinarskim udruženjima apsolutno ne može da bude relevantno kao odrednica da li je neko novinar ili ne, budući da sloboda udruživanja, kao ustavno pravo, podrazumeva kako slobodu da se bude član udruženja, tako i slobodu da **se ostane izvan svakog udruženja** (člana 55. Ustava). Dakle, novinara ne određuje ni zakon, ni struka, ni članstvo u određenom udruženju, nego isključivo sadržaj njegove aktivnosti, odnosno to da li njegovi tekstovi imaju karakter novinarskog teksta sa aspekta poimanja struke. Pri tom, kvalitet teksta nije relevantan za određivanje teksta kao novinarskog.

Imajući sve u vidu, ako nisu ispunjeni zakonski uslovi (odnosno, ako novinarska tajna ne sadrži podatke koji se odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je kao kazna propisan zatvor u trajanju od najmanje pet godina, i ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način osim otkrivanjem izvora informacija), ni Redžepović nije dužan da otkrije svoj izvor, a „forsiranje” istražnih organa da to uradi jer „nije novinar”, predstavlja neovlašćeno zadiranje u prava novinara, odnosno neprimereni pritisak.

1.3. Slučaj smene urednika u mediju „Mađar so” (Magyar Szo)

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi Ferenc Kontra, bivši urednik kulturne rubrike „Vidikovac” u dnevnom listu Mađar So (mađ. *Magyar Szo*) koji informiše na jeziku mađarske nacionalne manjine, optužio je glavnu urednicu tog lista Martu Varju da ga je sa pozicije urednika smenila zbog objavljivanja negativne kritike romana „Cenzura”, autorke Ildiko Lovaš, koja je članica Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine, i po rečima Kontre i „životna saputnica” predsednika Saveza vojvođanskih Mađara Ištvana Pastora. Kontra je rekao da je najpre zamoljen da „dobrovoljno” da ostavku, da bi, nakon što je odbio da to učini, bio smenjen.

„Mađar So” je dnevni list čiji je izdavač Privredno društvo DOO za novinsko-izdavačku delatnost Magyar Szo Lapkiado KFT, Novi Sad, a čiji je jedini član (osnivač) sa 100 % kapitala upravo Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine.

Član 16. stav 1. tačka 3 Zakona o javnom informisanju i medijima između ostalog propisuje da Republika Srbija ostvaruje javni interes u oblasti javnog informisanja i putem omogućavanja nacionalnim savetima nacionalnih manjina da osnivaju ustanove i privredna društva radi ostvarivanja prava na javno informisanje na jeziku nacionalne manjine, odnosno fondacije radi ostvarivanja opštekorisnog cilja unapređenja javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine, u skladu sa zakonom. Dalje, stav 2. istog člana navodi da Akt o osnivanju privrednog društva koje je izdavač ovakvog medija uređuje *način izbora i imenovanja organa upravljanja*, a kada je privredno društvo izdavač medija, i **odgovornog urednika medija**, na način koji obezbeđuje punu uređivačku nezavisnost medija, a stav 3 - da dve trećine članova organa upravljanja privrednog društva izdavača medija čine nezavisni članovi. Na kraju, član 4. ZJIM propisuje da je javno informisanje slobodno i ne podleže cenzuri (stav 1.), da se ne sme ugrožavati slobodan protok informacija putem medija, **kao ni uređivačka autonomija medija, a naročito vršenjem pritiska, pretnjom, odnosno ucenom urednika, novinara ili izvora informacija** (stav 3.), kao i da se sloboda javnog informisanja ne sme **povređivati zloupotrebom službenog položaja i javnih ovlašćenja, svojinskih i drugih prava...** (stav 5.).

Imajući u vidu sve ove odredbe Zakona, neophodno je detaljno ispitati: prvo, da li je smena zaista bila rezultat negativne kritike romana članice Saveta mađarske nacionalne manjine, zatim, da li je u toj

situaciji vršen bilo kakav pritisak na glavnog urednika „Mađar So”, i na kraju, da li su upravni organi izdavača medija obavešteni o ovoj kadrovskoj promeni, a kao dodatno pitanje, da li su upravni organi uopšte formirani na način koji propisuju odredbe člana 16. stav 3. ZJIM (2/3 nezavisnih članova). Ako se utvrdi da su navodi nekadašnjeg urednika kulturne rubrike tačni, te da je bilo pritisaka na uređivačku politiku, radilo bi se o kršenju odredaba Zakona koje se odnose na uređivačku nezavisnost medija. Kako Zakon o javnom informisanju i medijima ne sadrži sankcije za kršenje pomenutih odredaba, nekadašnji urednik bi satisfakciju eventualno mogao da potraži u radnom sporu. S druge strane, mnogo veći problem je faktičko postojanje kažnjavanja bilo kakve kritike koja se odnosi na javne funkcionere u medijima (pa čak i ako se radi o „benignoj” stvari, poput prikaza knjige u Kulturnoj rubrici), što je još jedan nesumnjiv dokaz koliko su cenzura i autocenzura rasprostranjene pojave u našim medijima.

1.4. Gostovanje Zorana Panovića na RTS-u

Tokom oktobra je održana Svečana sednica vladajuće Srpske napredne stranke (SNS), povodom sedmogodišnjice njenog osnivanja. Tim povodom je u emisiji „Dnevnik” javnog medijskog servisa RTS-a, kao gost-analitičar gostovao Zoran Panović, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista „Danas”, koji je komentarisao odluku britanskog ambasadora Denisa Kifa da napusti sednicu nakon što je reditelj Emir Kusturica kritički govorio o ulozi Britanije u dešavanjima u Srbiji. Panović je istakao da je premijer Aleksandar Vučić *režirao politički napad na ambasadora Velike Briatanije Denisa Kifa*, te da je morao da zna šta će u svom govoru poručiti režiser Emir Kusturica. Ova ocena je izazvala reakciju vladajuće SNS, koja je neposredno posle gostovanja saopštila da su optužbe RTS-a i Panovića skandalozne, kao i to da *Vučić nije i nikada neće kontrolisati govore svojih prijatelja i gostiju*, i da će režije i predstave *uvek ostaviti RTS-u i raznim Panovićima*.

Političke stranke, naročito kada se njihovi funkcioneri nalaze pod određenom vrstom kritike (makar i ovako bezazlene), često reaguju preburno i koriste, u najmanju ruku, neprimerene reči. Posebno je problematično u ovom slučaju to što se kritikuje Panović, koji je, kao urednik dnevnog lista, apsolutno kvalifikovan da daje svoje ocene javnih događaja, a i da nije, ima pravo da izrazi svoje mišljenje. S druge strane, pod udarom se našao i Javni servis i posredno njegova urednička politika, koja podrazumeva i pravo na izbor sagovornika u informativnim emisijama. Vladajuća stranka mora da bude svesna da je kao najveća stranka, čiji funkcioneri zauzimaju najviše državne funkcije, prirodni predmet interesovanja medija, koji nisu, i ne smeju da budu samo prosti prenosilac informacije (što su, nažalost, mnogi i bili tokom trajanja svečane skupštine). Ovo naročito važi za javni medijski servis koji finansiraju građani, koji čak i ima pojačanu obavezu (ne samo pravo) da ostvaruje *istinито, blagovremeno, potpuno, nepristrasno i profesionalno informisanje građana i omogućavanje slobodnog formiranja i izražavanja mišljenja slušalaca i gledalaca na teritoriji Republike Srbije, autonomne pokrajine i lokalne samouprave* (član 7. stav 1. tačka 1. Zakona o javnim medijskim servisima). U tom smislu, kritiku rada javnog servisa može da izrekne svako, ali politički subjekti moraju da budu jako oprezni, jer njihov stav ima veću težinu nego stav običnih građana.

2. Sudska praksa

2.1. Nastavak saslušanja u slučaju Spiska „Srbomrzaca“

U nastavku postupka koji se vodi povodom krivične prijave po osnovu člana 387. KZ protiv Pokreta „Naši“, a zbog objavljivanja spiska navodnih Srbomrzaca, koju je podnela RDP B92, saslušani su Veran Matić, odgovorni urednik informativnog programa RTV B92, glumac Nikola Đuričko, i urednica informativnog portala *Peščanik* Svetlana Lukić. Tom prilikom postupajući sud je pomenutima postavljao pitanja koja se odnose na to da li su se nakon objavljivanja spiska osećali ugroženo, budući da su i oni navedeni kao „Srbomrsci“. Đuričko i Lukićeva rekli su da se ne osećaju ugroženo zbog objavljivanja spornog teksta, dok je Matić tvrdio da se „oseća ugroženim, i to apsolutno“, objašnjavajući da tvrdnje u kojima se oslikava kao plaćenik, izdajnik i špijun za njega predstavljaju „nacrtanu metu na leđima“. Svetlana Lukić je istakla da je zbog konkretnog teksta niko nije ni napao, ni vređao, niti se zbog objavljivanja obraćala državnim organima, ali je dodala da su takvi tekstovi opasni za sve koji rade u *Peščaniku*, kao i to da je ona kao urednica tog portala dobijala pretnje i pre objavljivanja teksta.

Podsećamo da se ovaj krivični postupak vodi po članu 387. KZ, za krivično delo *rasna i druga diskriminacija*, koji u stavu 2. propisuje da će se kaznom zatvora od šest meseci do pet godina kazniti lice koje vrši *proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi*, a u stavu 4. da će se kaznom zatvora od tri meseca do tri godine kazniti onaj *ko širi ili na drugi način učini javno dostupnim tekstove, slike ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili podstrekavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo kojeg lica ili grupe lica, zasnovanih na rasi, boji kože, verskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom poreklu ili nekom drugom ličnom svojstvu*. U postupku je do sada saslušan veliki broj lica koji se nalazi na spisku, a suđenje će se nastaviti saslušanjem novinara Teofila Pančića, reditelja Gorčina Stojanovića, i Nebojše Krstića, nekadašnjeg savetnika Borisa Tadića. Činjenica da je među licima koja su na spisku veliki broj medijskih radnika koji su tokom 90-tih bili pod udarom vlasti Slobodana Miloševića baš zbog svog pisanja, još jedan je od pokazatelja kako se tretiraju oni koji izveštavaju drugačije od medijskog „mejnstrima“. Ovaj spisak nažalost nije nikakva izolovana pojava, nego upravo najbolji pokazatelj stanja medijskih sloboda u Srbiji.

2.2. Dragoljub Milanović protiv novinara Nikole Radišića i RDP B92

Viši sud u Beogradu je u oktobru odbio tužbeni zahtev Dragoljuba Milanovića, bivšeg generalnog direktora RTS-a, kojim je tražio da Nikola Radišić, nekadašnji novinar B92, Veran Matić, glavni urednik informativnog programa B92 i RDP B92, zbog povrede prava ličnosti isplate iznos od 500.000 dinara solidarno.

Povod za ovaj spor je bilo izveštavanje Radišića, iz novembra 2012. godine, o postupku koji se protiv Dragoljuba Milanovića vodi zbog navodne zloupotrebe prilikom dodele državnih stanova. Tom prilikom je najpre novinar u studiju najavio da se Dragoljub Milanović prvi put pojavio u javnosti nakon što je proveo 10 godina „iza rešetaka” jer je proglašen odgovornim za smrt 16 radnika RTS-a. Najavu su pratili snimci rušenja zgrade RTS-a tokom bombardovanja 1999. godine, a potom i izveštavanje Nikole Radišića sa lica mesta (ispred suda), gde je, između ostalog, misleći na Milanovića, rekao sledeće: „*Da li je zaboravio ove scene nakon 10 godina zatvora, u kojem je bio jer je u bombardovanju RTS-a žrtvovao 16 radnika? Na to pitanje nema odgovora, jer je nekadašnji direktor RTS-a Dragoljub Milanović odbio da odgovara na pitanja B92*”. Dragoljub Milanović kao tužilac je tvrdio da je B92 na maliciozan, zlurad i nedozvoljeni način pokušala da ga „*medijski osudi*” za krivično delo koje nije učinio. Dakle, osnovna teza tužioca bila je da je B92 aludirao na drugo krivično delo koje on nije učinio. Podsećamo da je Dragoljub Milanović osuđen za teško delo protiv opšte sigurnosti iz nekadašnjeg člana 194. stav 2. KZ RS, zato što nije postupio po naređenju Savezne Vlade, usled čega je nastupila smrt 16 lica, radnika RTS-a.

Viši sud je utvrdio da novinar korišćenjem reči „*žrtvovanje*” nije aludirao na izvršenje drugog krivičnog dela, te da, po mišljenju tog suda, nije preneo neistinitu informaciju. Naime, po oceni suda, novinar je korišćenjem ovih reči izneo „*vrednosni sud koji nije podložan utvrđivanju istinitosti*”, dodavši da je tuženi novinar „*izneo vrednosni sud, zasnovan na istinitom činjeničnom osnovu*”. Potom je citirana i osuđujuća presuda Okružnog suda u Beogradu, kojom je utvrđeno da je usled nečinjenja tužioca došlo do smrti 16 lica, te je Sud zaključio da novinar, kao lice koje nije pravnik, nije dužno da zna biće krivičnog dela, te da je korišćenjem termina „*žrtvovati*” pokušao da izveštavanje približi „*prosečnom gledaocu*”.

Ova presuda je jako značajna budući da potvrđuje stav da se „*vrednosni sudovi*” ne mogu dokazivati sa aspekta njihove istinitosti, ali i zbog toga što je na neki način priznala da novinar, kao lice koje izveštava javnost, ne mora strogo da se drži pravnih kategorija prilikom takvog izveštavanja, kao što su elementi bića krivičnog dela.

II MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA

1. Zakon o javnom informisanju i medijima

1.1. Projektno sufinansiranje

Koalicija novinarskih i medijskih udruženja, koju čine Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV), Udruženje novinara Srbije (UNS), i Asocijacija lokalnih i nezavisnih medija Lokal pres, početkom oktobra je

predstavila najbitnije nedostatke u dosadašnjoj implementaciji projektnog sufinansiranja. Predstavnici navedenih udruženja su naveli da čak jedna trećina opština u Srbiji nije raspisala konkurse za finansiranje medijskih sadržaja od javnog značaja, da su sredstva opredeljena za medije u lokalnim budžetima nedovoljna (nekad i ispod 1 %), da se najveći broj nepravilnosti odnosio na tekst konkursa u kom je ograničavano pravo učešća samo na određene medije (najčešće one koji su registrovani na teritoriji lokalne samouprave koja je raspisala konkurs), da ima brojnih nedoumica po pitanju javnog interesa, te da postoje primeri da se u komisijama koje odlučuju o raspodeli sredstava nalaze za to nekvalifikovana lica.

Većina problema na koje su ukazali predstavnici Koalicije novinarskih i medijskih udruženja proističu iz nerazumevanja regulative i same suštine projektnog sufinansiranja. Brojne lokalne samouprave ne mogu da shvate da finansiranje ostvarivanja javnog interesa u oblasti javnog informisanja zavisi od kvaliteta projekta, odnosno programskog sadržaja. U tom smislu je potpuno nebitno da li medij ima 5, 10 ili 100 zaposlenih, da li je sa sedištem u konkretnoj opštini, ili koja je vrsta medija koja prenosi informaciju. Drugim rečima, kvalitet programskog sadržaja određuje podobnost projekta da ostvari javni interes, a ne forma u kojoj se ostvaruje. Takođe, treba shvatiti da projektno sufinansiranje nije nikakva zamena za direktno finansiranje iz opštinskog budžeta, već njegova potpuna negacija. Pored toga, treba napomenuti da se lokalne samouprave nisu odrekle starih navika i često „javni interes” poistovećuju sa „praćenjem rada organa lokalne samouprave”, što je samo jedan zanemarljiv segment javnog interesa, a ako podrazumeva apsolutno nekritičko izveštavanje o radu lokalnih organ vlasti, onda tu uopšte ni nema govora o javnom interesu.

Član 17. ZJIM-a propisuje da Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave obezbeđuje iz budžeta ***deo sredstava za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja i raspoređuje ih na osnovu sprovedenih javnih konkursa*** i pojedinačnim davanjima, na osnovu principa o dodeli državne pomoći i zaštiti konkurencije, bez diskriminacije. U ovom članu su određeni temeljni principi dodele finansijskih sredstava medijima, i to:

- obaveza državnih organa, organa teritorijalne autonomije i lokalne samouprave da opredele sredstva za finansiranje javnog interesa u oblasti javnog informisanja;
- obaveza državnih organa da raspišu javni konkurs ili da manji deo sredstava raspodele pojedinačnim davanjima;
- poštovanje pravila o kontroli državne pomoći i zaštite konkurencije;
- obaveza nediskriminatornog tretmana.

Rezultati praćenja dosadašnje implementacije zakona u ovoj oblasti pokazuju da su ovi temeljni principi u velikom broju slučajeva prekršeni. Očekivano neopredeljivanje sredstava za medije, smanjivanje iznosa tih sredstava na minimum i njihovo preusmeravanje za druge namene, posledica su nedorečene regulative koja je propisala obavezu dodele sredstava medijima a da nije navela ni koliki je minimalni

iznos tih sredstava, a još više toga što za nepoštovanje ove obaveze nije predviđena sankcija, što je ostavilo maltene samo moralnu obavezu organa javne vlasti da poštuju pravila zakona.

2. Zakon o elektronskim medijima

2.1. Šta je političko oglašavanje?

Sednica Svečane skupštine povodom 7 godina vladajuće Srpske napredne stranke (SNS) je, pored sukoba na relaciji SNS – RTS, pokrenula pitanje kako treba pratiti ovaj događaj. Naime, dve nacionalne televizije TV Pink i TV Happy i jedna gradska – Studio B su u direktnom prenosu emitovale kompletan tok ove sednice.

Predsednik Saveta Regulatornog tela za elektronske medije Goran Karadžić je komentarisao ove direktne prenose i prvo izjavio da je REM do sada u sličnim situacijama pokretao postupke protiv emitera, kao i to da je **zabranjena svaka politička kampanja i prenos događaja političkih partija u periodu van izborne kampanje - bilo da je plaćeni termin ili ne**, te da REM može da izrekne mere opomene ili upozorenja, kao i da podnese prekršajne prijave protiv emitera. Nakon toga, Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) je podnelo prijavu REM-u u vezi sa kršenjem odredaba Zakona o elektronskim medijima, a potom je objavljeno da je Pravna služba Saveta REM-a pokrenula postupak za utvrđivanje eventualne odgovornosti televizija koje su direktno prenosile proslavu „rođendana” Srpske napredne stranke i na taj način prekršile Opšte obavezujuće uputstvo za ponašanje emitera – Kodeks emitera. Tom prilikom je Goran Karadžić izjavio da Kodeks ima *zakonsku snagu*, a da je u tom dokumentu navedeno da je *van trajanja predizborne kampanje zabranjeno direktno ili indirektno reklamirati političke organizacije i oglašavati njihove skupove*. Vrlo brzo nakon ovih najava REM je obavestio javnost da je Savet ovog tela utvrdio da je *setom novih medijskih zakona prestalo da važi Opšte obavezujuće uputstvo za emitere* i da stoga *ne postoji osnov da se pokrene postupak za utvrđivanje odgovornosti televizija koje su direktno prenosile proslavu sedam godina od osnivanja Srpske napredne stranke*. Goran Karadžić je ovaj put objasnio da stavovi članova Saveta nisu bili identični, ali da je preovladalo mišljenje da će ovakav stav važiti *sve dok se ne donese novi Kodeks, a biće pozvani predstavnici novinarskih udruženja da učestvuju u njegovom pisanju*.

Ovaj slučaj je očigledan primer nesnalazjenja Regulatornog tela za elektronske medije i njegovog skrivanja od odgovornosti iza navodnog nepostojanja pravnog osnova. Interesantno je da je u opravdanjima REM naveo čak i to da je Kodeks prestao da važi donošenjem Zakona o elektronskim medijima, što ne odgovara istini budući da sam ZEM u članu 115. stav 4. navodi da se do donošenja novih opštih akata **primenjuju važeći opšti akti doneti na osnovu zakona koji prestaju da važe danom stupanja na snagu ovog zakona**, osim odredaba tih akata koje su u suprotnosti sa ovim zakonom. To konkretno znači da Kodeks važi najmanje do momenta donošenja novog podzakonskog akta (uputstva ili

pravilnika). Savet REM-a je nedavno doneo Pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje, koji bliže uređuje obaveze pružalaca medijske usluge propisane članom 47. stav 1. tačka 5) Zakona o elektronskim medijima, a koji propisuje da je PMU dužan da **poštuje zabranu političkog oglašavanja van predizborne kampanje**, a u toku predizborne kampanje da registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbedi zastupljenost bez diskriminacije. U ovoj odredbi se zapravo radi o dve obaveze: obavezi poštovanja zabrane političkog oglašavanja van predizborne kampanje, i obavezi nediskriminacije u medijskom pokrivanju izbornog procesa. Pomenutim pravilnikom je regulisana samo druga obaveza, a prva obaveza, o kojoj je u ovoj situaciji reč, i ne mora da se bliže razrađuje nijednim podzakonskim aktom jer je sama po sebi jasna. Pravilnik je ukinuo samo odeljak 12, ali ne i odredbe dela 1. Uputstva koje se odnosi na opšte obaveze emitera, tačku 4) koja, između ostalog, predviđa da je zabranjeno **političku propagandu maskirati bilo kojom vrstom programa, naročito informativnog ili programa političkih aktuelnosti**. Postoji mogućnost da je citirana tačka Kodeksa prestala da važi drugim podzakonskim aktima, ali to nije vidljivo na sajtu REM-a koji i dalje u sekciji pravilnici prikazuje i Kodeks, a i najbitniji pravni pretraživači, poput Paragrafa, prikazuju da konkretna odredba i dalje važi.

Ipak, čak i da odredbe Kodeksa ne važe, moguće je direktno primeniti odredbu člana 47. stav 1. tačka 5) ZEM-a. Oglašavanje po važećoj regulativi predstavlja obaveštavanje **preko oglasnog sredstva** kojim se preporučuje oglašivač, **njegova aktivnost**, proizvod, usluga ili druga preporuka sa ciljem da je primalac kome je upućena prihvati ili koristi (član 2. tačka 1) Zakona o oglašavanju). Ono što je trebalo utvrditi u konkretnoj situaciji je to da li se radi o političkom oglašavanju ili ne, što jeste komplikovano pitanje, ali nije nerešivo budući da je sam predsednik Saveta REM-a izjavio da je ovo telo reagovalo u sličnim situacijama veliki broj puta, te se može zaključiti da ono poseduje značajno iskustvo da „preseče” u ovom i sličnim slučajevima. Treba pomenuti i da su brojni drugi mediji izveštavali o ovom događaju budući da je bio „medijski interesantan”, posebno zato što su na njemu govorili predstavnici najviših državnih organa i što se očekivalo da će na tom skupu biti objavljena odluka o eventualnom raspisivanju vanrednih parlamentarnih izbora, za šta nesumnjivo postoji interes javnosti da zna, ali je većina njih informacije sa skupa objavila u formi izveštaja a ne putem prenosa celokupnog trajanja Svečane skupštine na kojoj je moglo biti brojnih promotivnih elemenata i afirmativnih stavova prema vladajućoj SNS.

Iskustvo Regulatornog tela u ovoj oblasti i njegova osnovna funkcija – kontrola ispunjavanja zakonskih obaveza (u ovom slučaju zabrana političkog oglašavanja van predizborne kampanje) obavezivale su REM da reaguje, i to da najpre utvrdi da li je u prenosu skupštine bilo elemenata promocije (u smislu Zakona o oglašavanju) jedne političke stranke van predizborne kampanje, da je, ako je direktan prenos imao elemente oglasne poruke, prenosilac oglasne poruke (tri pružaoca medijske usluge televizije) emitovao takvu oglasnu poruku, kao i da u tom slučaju, na osnovu rezultata utvrđenog činjeničnog stanja, donese odluku kojom izriče ili ne izriče meru emiterima (što je inače najavljivao i sam predsednik Saveta REM-a). Nažalost, REM je umesto svega ovoga odabrao da se sakrije iza nepostojećih pravnih prepreka (navodno

nepostojanje pravnog osnova i navodni prestanak važenja Kodeksa), i propustio da se izjasni oko veoma važnog pitanja za pravilnu implementaciju zakona.

2.2. *Postupak izbora kandidata za članove Saveta Regulatornog tela za elektronske medije*

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi članovi skupštinskog Odbora za kulturu i informisanje pokrenuli su postupak za izbor 3 nova člana Saveta Regulatornog tela za elektronske medije. Trojici članova Saveta uskoro ističu mandati, i to: Goranu Pekoviću 16. decembra ove godine, a Goranu Karadžiću i mitropolitu zagrebačko-ljubljanskom Porfiriju Periću u februaru naredne godine. To znači da će pravo na predlaganje kandidata imati nadležni Odbor Skupštine AP Vojvodine, udruženja koja se bave slobodom izražavanja i zaštitom dece, i crkve i verske zajednice.

Shodno članu 10. Zakona o elektronskim medijima, nadležna služba Narodne skupštine objavljuje javni poziv za predlaganje kandidata za člana Saveta šest meseci pre prestanka mandata člana Saveta, odnosno najkasnije 15 dana od prestanka mandata usled smrti člana Saveta, razrešenjem iz razloga predviđenih ovim zakonom, podnošenjem ostavke Narodnoj skupštini u pismenoj formi. Ovlašćeni predlagači podnose potom nadležnoj službi Narodne skupštine obrazloženi predlog dva kandidata za člana Saveta u roku od 15 dana od dana objavljivanja javnog poziva, a nakon toga, nadležna služba Skupštine objavljuje listu kandidata, organizuje javni razgovor sa kandidatima i nakon održanih razgovora, izbor članova sa liste stavlja na dnevni red prve naredne sednice Skupštine (član 11. ZEM).

Ono što je evidentno jeste to da nadležni odbor Skupštine već u prvom koraku nije ispoštovao rok za objavljivanje javnog poziva budući da to nije uradio 6 meseci pre isteka mandata. Ostaje da se vidi da li će ostali rokovi biti ispoštovani, što ne zavisi samo od nadležnog odbora, nego i od aktivnosti i ažurnosti ovlašćenih predlagača.

2.3. *Umrežavanje medijskih usluga*

Zakon o elektronskim medijima, za razliku od Zakona o radiodifuziji koji je prestao da važi, ne predviđa nikakva ograničenja i uslove za umrežavanje medijskih usluga više pružalaca medijske usluge, što je omogućilo lokalnim emiterima da umrežavaju svoje programe. Mogućnost je iskoristilo 11 lokalnih televizija koje su formirale „Novu mrežu Srbije”, kao i 30-ak radio stanica sa teritorije Srbije, predvođene beogradskim Naksi radiom, koje su formirale mrežu Naxi Nacional. Televizije u okviru „Nove mreže Srbije” će emitovati 4-časovni zajednički program u periodu „*prajm tajma*”, od 19-23 h, koji će, bar po najavama predstavnika Mreže, obuhvatiti većinu sadržaja (informativni, zabavni, serijski, dokumentarni i naučni). Okosnicu programa Radio mreže Naxi Nacional će, po najavama predstavnika ove mreže, činiti emisije Naxi radija, informativni i zabavno-muzički program.

Umrežavanje je u ovakvom stanju tržišta elektronskih medija, po svemu sudeći, pozitivna pojava, ali dugoročne efekte na medijsku scenu treba procenjivati sa aspekta toga koliko su ovakve inicijative donele pomaka u kvalitetu programskog sadržaja, jer ako kvalitet sadržaja nije na adekvatnom nivou, dobićemo samo tehničko umrežavanje, koje samim gledaocima, odnosno slušaocima ne znači mnogo.

3. Zakon o javnim medijskim servisima

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi oba javna servisa su sprovela javne rasprave o svojim programskim sadržajima. Treba napomenuti da se radi o gestu koji treba pozdraviti budući da je u pitanju početni korak ka „otvaranju” javnih servisa prema građanima. Ipak, održavanje javnih rasprava je samo jedan od aspekata transparentnosti rada javnih servisa, i u narednom periodu bi građani morali da budu upoznati i sa poslovanjem ovih medijskih kuća i stanjem njihovih finansija. Takođe, sam Programski savet mora da bude mnogo aktivniji, te ne sme da svoju ulogu svede na prostog „sprovođitelja” javnih rasprava, već treba da postane istinski kanal komunikacije i posrednik između javnosti i menadžmenta javnih servisa.

III MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi nije bilo značajnih aktivnosti u pogledu usvajanja zakona bitnih za medijsku scenu, osim što su predstavnici Ministarstva turizma, trgovine i telekomunikacija najavili da će se Nacrt zakona o oglašavanju, o kom smo pisali u prethodnim izveštajima, uskoro naći na dnevnom redu Narodne skupštine.

IV MONITORING RADA NADLEŽNIH TELA, ORGANA I ORGANIZACIJA

REGULATORNA TELA

4.1. Regulatorno telo za elektronske medije (REM)

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi Regulatorno telo za elektronske medije je izreklo *meru upozorenja* nacionalnoj televiziji TV Happy, ali ovaj put ne zbog kršenja pravila u rijaliti programu „Parovi”, već zbog pozivanja gledalaca putem kajrona, emitovanog u okviru tog sadržaja, da dostave saznanja o „*kriminalnim radnjama sudije privrednog suda u Pančevu i njenog supruga*”, čime su prekršili

brojne odredbe *Zakona o elektronskim medijima i Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga*.

TV Happy je tokom 2. i 3. oktobra ceo dan putem kajrona pozivala gledaoce iz Pančeva da dostave saznanja o „kriminalnim radnjama” predsednice Privrednog suda u Pančevu Sperance Jančić, i njenog supruga Aleksandra. Nekoliko dana posle emitovanja spornih poruka oglasio se i Kolegijum Privrednog suda u Pančevu, koji je u saopštenju istakao da je postupak TV Happy direktan napad na koleginicu, njenu porodicu, ali i na sve nosioce pravosudnih funkcija, podsećajući da je nezavisnost sudstva vrednost zaštićena Ustavom i Zakonom, navodeći da niko u medijima ne sme da se oglasi krivim pre pravosnažne odluke suda, uz naglašavanje da se protiv predsednice Privrednog suda Sperance Jančić ne vodi nijedan krivični, prekršajni, disciplinski ili drugi postupak. Kolegijum Suda je, na osnovu drugih objava TV Happy, saopštio da su napadi na Sud verovatno rezultat nezadovoljstva presudom, koju je u sporu između d.o.o „VIACOM TIM” iz Beograda i Luke „Dunav” (sa kojom se povezuje vlasnik TV Happy Predrag Ranković) donela upravo Speranca Jančić.

Odluka Regulatornog tela za elektronske medije još nije dostupna javnosti, ali može se pretpostaviti koje odredbe ZEM-a i Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga bi mogle da budu povređene. Pre svega, član 50. stav 1. ZEM navodi da se *medijska usluga pruža na način kojim se poštuju ljudska prava a naročito dostojanstvo ličnosti*. Pomenuti pravilnik razrađuje ove odredbe, propisujući da je pružalac medijske usluge (PMU) dužan da prilikom proizvodnje i emitovanja programskih sadržaja poštuje ljudska prava korisnika medijskih usluga, učesnika u programu ili **lica na koje se odnosi objavljena informacija**, a koja su zajemčena Ustavom Republike Srbije i potvrđenim međunarodnim aktima koji uređuju oblast ljudskih prava (član 2. Pravilnika). PMU ima brojne obaveze koje se odnose na objektivnost informisanja, pa je, između ostalog, dužan da posebno označi **interesnu povezanost pružaoca medijske usluge i lica na koje se odnosi objavljena informacija** (član 7. stav 4. Pravilnika), a sve zbog toga da bi gledaoci ili slušaoci mogli da steknu sliku o objektivnosti konkretne informacije. PMU ima i druge obaveze u pogledu poštovanja ljudskih prava, pa je tako dužan i da poštuje pravilo druge strane (član 8. Pravilnika), pravo na privatnost lica na koje se informacija odnosi (član 28. Pravilnika), kao i pravo na pretpostavku nevinosti (član 29. Pravilnika).

U konkretnom slučaju, objavljene su teške kvalifikacije na račun sudije Privrednog suda i njenog supruga, koje su nastupile neposredno posle presude u slučaju za čiji je ishod vlasnik Happy TV bio interesno povezan, a za to je korišćena gledanost rijaliti programa „Parovi”. Prilikom donošenja odluke, REM je najverovatnije utvrdio da su prekršene citirane odredbe Pravilnika, te je izrekao još jednu meru upozorenja Happy TV koja je postala svojevrsni „kolekcionar” mera koje izriče Regulatorno telo. Nažalost, mere izgleda ne utiču na medij da prestane sa kršenjem zakona i podzakonskih akata koji uređuju obaveze pružalaca medijskih usluga.

4.2. Savet za štampu i Poverenica za zaštitu ravnopravnosti

U relativno kratkom periodu, tokom oktobra se pred različitim telima raspravljalo o diskriminaciji u medijima. Najpre je Komisija Saveta za štampu, sredinom oktobra, postupajući po žalbi NVO Praksis, utvrdila da je dnevni list „Informer” povredio Kodeks novinara Srbije objavljivanjem teksta: „Pažnja! Sa migrantima stiže malarija, dečja paraliza i ptičji grip!”, koji je ovaj dnevni list objavio 1. jula. Zatim je i Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, povodom istog teksta, krajem oktobra utvrdila da nema povrede prava prema Zakonu o zabrani diskriminacije.

Iako su drugačiji osnovi za postupanje samoregulatornog i regulatornog tela, u oba slučaja je trebalo utvrditi da li je pisanjem „Informera” došlo do diskriminacije. Izgleda da je sud struke u ovom slučaju bio „oštriji” nego država, budući da je Komisija Saveta za štampu utvrdila da je „Informer”, pored kršenja odredaba Kodeksa koje se odnose na istinitost oglašavanja (obaveza novinara i urednika da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose, komentara, pretpostavki i nagađanja) i odnosa prema izvorima informisanja (po kojoj novinar ne sme među ljude unositi neopravdan strah), prekršio i pravilo koje se odnosi na novinarsku pažnju, po kom novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i treba da učini sve da izbegne **diskriminaciju** zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu. S druge strane, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je utvrdila da „autor/ka teksta prenosi citirane izjave, odnosno mišljenja i zapažanja epidemiologa i da stoga odgovornost novinara/urednika za izjave koje je dalo neko drugo lice nije opravdana...”, a zanimljivo je da se Poverenica poziva i na standarde Evropskog suda za ljudska prava u pogledu toga da ograničenje slobode izražavanja ne sme da bude takvo da „obeshrabri otvorenu raspravu o stvarima od javnog interesa”.

Sloboda izražavanja, kao što smo mnogo puta istakli, može se ograničiti ako je mera ograničenja propisana zakonom, ako je neophodna u demokratskom društvu radi zaštite opravdanih interesa tog društva (kao što je zaštita prava i ugleda drugih lica), uz srazmernost mere ograničenja i cilja koji ta mera želi da postigne. Diskriminacija po definiciji iz Zakona predstavlja **svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način**, a koje se zasniva **na stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima** (član 2. Zakona o zabrani diskriminacije). Zakon o javnom informisanju i medijima u članu 75. propisuje zabranu govora mržnje kao podsticanje diskriminacije, mržnje ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, polu, zbog njihove seksualne opredeljenosti ili drugog ličnog svojstva, putem objavljivanja ideja, mišljenja, odnosno informacija. Tako se i medijski zakoni izjašnjavaju o ograničenju slobode izražavanja radi zaštite legitimnog interesa zabrane

diskriminacije određenih grupa zbog pripadnosti toj konkretnoj grupi. Treba napomenuti da za Poverenicu nije trebalo da bude relevantno to da li je mišljenje preneto, nego da li je pomenutim tekstom došlo do akta diskriminacije kao nedozvoljenog pravljenja razlike, posebno zbog toga što je već sam naslov povezoao jednu jako heterogenu grupu, u kojoj se nalaze ljudi sa Bliskog istoka, iz Avganistana, iz Afrike i drugih oblasti zahvaćenih ratom ili ekonomskim problemima. Zato se čini da je Savet za štampu pravilno odlučio kada je sa aspekta struke osudio ovakvo pisanje.

V PROCES PRIVATIZACIJE

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi privodi se kraju postupak privatizacije. Pojedini mediji nisu našli novog vlasnika ni posle održanog drugog kruga javne aukcije. Budući da nije realno da se održi treći krug aukcije, za te medije će se najpre pokušati sa privatizacijom putem podele besplatnih akcija, a ako podele besplatnih akcija ne uspe, doći će i do prestanka rada tih medija i brisanja iz Registra.

Najviše nedoumica ima oko statusa JP Tanjug, budući da se u periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi nije pominjala mogućnost privatizacije putem besplatne podele akcija. Više informacija o sudbini Tanjuga će verovatno biti dostupno nakon što istekne 31. oktobar, kao poslednji rok za prodaju medija prodajom kapitala na aukciji.

VI ZAKLJUČAK

U čak dva slučaja u oktobru, u kojima je došlo do ometanja novinara u njihovom poslu, bila je uključena komunalna policija. Prvo je ekipa *Istinomera*, dok je na savskom šetalištu pokušavala da snimi intervju sa Dobricom Veselinovićem, aktivistom pokreta „Ne davimo Beograd”, legitimisana, a zatim i udaljena sa šetališta, uz obrazloženje da se nalazi u zoni u kojoj se izvode radovi, iako gradilište nije bilo obeleženo. Epilog rasprave između komunalnih policajaca i ekipe *Istinomera* su dve prekršajne prijave, podnete za navodno ometanje, odnosno sprečavanje Komunalne policije u obavljanju svojih poslova. U drugom, drastičnijem slučaju, novinarima *Krika* su lica u pratnji gradonačelnika Beograda Siniše Malog oduzela fotoaparata i mobilni telefon na kojima su bili snimci pokušaja da se od gradonačelnika dobije izjava. Snimci su obrisani, a kasnije se ispostavilo da su među licima u pratnji bili načelnik Komunalne policije Nikola Ristić i njegov zamenik Darko Vujisić. Mreža *Krik* tvrdi da su upravo oni učestvovali u oduzimanju opreme i brisanju snimaka.

Posle duže vremena, u praksi se postavilo i pitanje prava novinara na zaštitu izvora informacija. Naime, članom 52. Zakona o javnom informisanju propisano je da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije,

osim podataka koji se odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je kao kazna propisan zatvor u trajanju od najmanje pet godina, ako se podaci za to krivično delo ne mogu pribaviti na drugi način. Danilo Redžepović, urednik informativnog portala *Teleprompter* saslušan je povodom objavljivanja transkripta prisluškivanog telefonskog razgovora između Bojana Pajtića, predsednika Pokrajinske vlade i predsednika opozicione DS, i Lidije Udovički, sestre ministarke za državnu upravu Kori Udovički, a oko navodnog slučaja korupcije u Elektromrežama Srbije (EMS). U objavljenom transkriptu, između ostalog, pominje se da je direktor EMS Nikola Petrović tražio „reket” od dva miliona evra od kompanije u kojoj je pomenuta Lidija Udovički radila, a sve da bi tu kompaniju priključili na mrežu EMS-a. Po navodima Redžepovića, policija, a potom i tužilac za visokotehnološki kriminal nekoliko puta su od njega zahtevali da im otkrije svoj izvor, što on nije želeo da učini, pozivajući se na zaštitu novinarskog izvora. U tekstu koji je Danilo Redžepović objavio na portalu koji uređuje, on tvrdi da je javni tužilac pokušao da „ospori činjenicu da je *teleprompter.rs* medij” iz razloga što portal nije upisan u Registar medija koji vodi Agencija za privredne registre, a zatim i da su inspektori i tužilac pokušali da ospore i činjenicu da je Redžepović novinar, tražeći da takvo svojstvo dokaže. Istražni organi, navodno, na kraju su konstatovali da Redžepović nije novinar, jer *teleprompter.rs* nije medij, a da sam Redžepović nije novinar budući da nije član nijednog novinarskog udruženja. Nesporno je da član 30. stav 2. Zakona o javnom informisanju i medijima propisuje da mediji, u smislu zakona, nisu *samostalne elektronske publikacije, poput blogova, veb-prezentacija i sličnih elektronskih prezentacija, osim ako su registrovane u Registru medija*. Međutim, polazeći od ustavnog jemstva slobode udruživanja, kojim se osim slobode udruživanja, jemči i pravo da se ostane izvan svakog udruženja, apsolutno je neprihvatljivo da se na bazi nečijeg članstva ili odsustva članstva u profesionalnom udruženju izvode dokazi o tome da li je neko lice novinar ili ne. Ako su istražni organi zaista zauzeli stav da se pravom na zaštitu izvora informacija štite samo novinari registrovanih medija i samo novinari-članovi novinarskih udruženja, onda bi pravo na zaštitu izvora informacija bilo neprihvatljivo suženo.

U izveštaju se bavimo i netransparentnom smenom urednika kulturne rubrike u dnevnom listu „*Magyar Szó*”. Urednik kulturne rubrike Ferenc Kontra optužio je glavnu urednicu tog lista Martu Varju da ga je smenila zbog objavljene negativne književne kritike romana autorke koja je članica Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine. Kako je izdavač „*Magyar Szó*” u isključivom vlasništvu Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine u Srbiji, koji se finansira pretežno iz budžetskih sredstava, to se posebno postavlja i pitanje obezbeđivanja uređivačke autonomije budžetski finansiranih medija. U izveštaju podsećamo da Zakon o javnom informisanju i medijima ovlašćuje nacionalne savete nacionalnih manjina da osnivaju ustanove i privredna društva radi ostvarivanja prava na javno informisanje na jeziku nacionalne manjine, odnosno fondacije radi ostvarivanja opštekorisnog cilja unapređenja javnog informisanja na jeziku nacionalne manjine, ali ih i obavezuje da u Akt o osnivanju privrednog društva koje je izdavač, *način izbora i imenovanja organa upravljanja i odgovornog urednika medija* urede na način koji obezbeđuje punu uređivačku nezavisnost, odnosno da obezbede da dve trećine članova organa upravljanja privrednog društva izdavača medija čine nezavisni članovi. Pitanje koje se ovde postavlja je

da li je u slučaju „Magyar Szó” to i urađeno, odnosno da li su minimalne sistemske garancije uređivačke nezavisnosti ispoštovane.

U delu izveštaja koji se bavi sudskom praksom u medijskim sporovima posebno ističemo odluku Višeg suda u Beogradu koji je u oktobru odbio tužbeni zahtev Dragoljuba Milanovića, bivšeg generalnog direktora RTS-a, kojim je tražio da mu Nikola Radišić, nekadašnji novinar B92, i Veran Matić, glavni urednik informativnog programa B92 i RDP B92, zbog povrede prava ličnosti isplate iznos od 500.000 dinara solidarno. Povod za ovaj spor je bilo izveštavanje Radišića, iz novembra 2012. godine, o postupku koji se protiv Dragoljuba Milanovića vodi zbog navodne zloupotrebe prilikom dodele državnih stanova. Tom prilikom je najpre novinar u studiju najavio da se Dragoljub Milanović prvi put pojavio u javnosti nakon što je proveo 10 godina „iza rešetaka” jer je proglašen odgovornim za smrt 16 radnika RTS-a. Najavu su pratili snimci rušenja zgrade RTS-a tokom bombardovanja 1999. godine, a potom i izveštavanje Radišića sa lica mesta (ispred suda), gde je, između ostalog, govoreći o Milanoviću, rekao sledeće: *„Da li je zaboravio ove scene nakon 10 godina zatvora u kojem je bio jer je u bombardovanju RTS-a žrtvovao 16 radnika? Na to pitanje nema odgovora, jer je nekadašnji direktor RTS-a Dragoljub Milanović odbio da odgovara na pitanja B92”*. Milanović je u tužbi tvrdio da je B92 na maliciozan, zlurad i nedozvoljeni način pokušao da ga „medijski osudi” za krivično delo koje nije učinio. Podsećamo, Dragoljub Milanović je osuđen za teško delo protiv opšte sigurnosti iz nekadašnjeg člana 194. stav 2. KZ RS, zato što nije postupio po naređenju Savezne Vlade, usled čega je nastupila smrt 16 lica, radnika RTS-a. Viši sud je utvrdio da novinar, korišćenjem reči „žrtvovanje”, nije aludirao na izvršenje drugog krivičnog dela, te da nije preneo neistinitu informaciju. Po oceni suda, novinar je izneo *„vrednosni sud koji nije podložan utvrđivanju istinitosti”*, pri čemu je takav *„vrednosni sud zasnovan na istinitom činjeničnom osnovu”*. Potom je sud zaključio da novinar, kao lice koje nije pravnik, nije dužan da zna biće krivičnog dela, te da u činjenici da je korišćenjem termina „žrtvovati” pokušao da izveštavanje približi „prosečnom gledaocu”, ne postoji ništa sporno. Ova presuda je značajna ne samo zato što potvrđuje stav da se „vrednosni sudovi” ne mogu dokazivati već i zbog toga što je priznala da novinar nije dužan da se strogo drži pravnih kategorija prilikom izveštavanja, niti da svaki put kada se poziva na krivične presude precizno citira elemente bića krivičnog dela za koje je konkretna krivična presuda izrečena.

U delu izveštaja koji se bavi monitoringom implementacije postojećih propisa bavimo se projektnim sufinansiranjem. Koalicija novinarskih i medijskih udruženja, koju čine ANEM, NUNS, UNS, NDNV i Lokal pres, predstavila je početkom oktobra najbitnije uočene nedostatke u dosadašnjoj praksi u primeni odredaba Zakona o javnom informisanju i medijima koje se odnose na projektno sufinansiranje. Po nalazima Koalicije, čak jedna trećina opština u Srbiji nije raspisala konkurse za finansiranje medijskih sadržaja od javnog značaja, sredstva opredeljena za medije u lokalnim budžetima su nedovoljna, a najveći broj nepravilnosti na raspisanim konkursima ogledao se u tome da su uslovima konkursa diskriminirani pojedini mediji, najčešće oni koji su registrovani van teritorije lokalne samouprave koja je raspisala konkurs. Posebno je ukazano na brojne nedoumice po pitanju shvatanja javnog interesa, kao i da postoje primeri da se u komisijama koje odlučuju o raspodeli sredstava nalaze za to nekvalifikovana lica. Čini se

da u brojnim lokalnim samoupravama i dalje nije shvaćeno da projektno sufinansiranje nije nikakva zamena za direktno finansiranje iz opštinskog budžeta, već njegova potpuna negacija, te da javni interes ne može biti poistovećen sa „praćenjem rada organa lokalne samouprave“, a posebno ne ako to podrazumeva apsolutno nekritičko izveštavanje o radu lokalnih organa vlasti. Zaključak Koalicije je da su neopredeljivanje sredstava za medije, smanjivanje iznosa tih sredstava na minimum i njihovo preusmeravanje za druge namene, posledica nedorečene regulative, a posebno odsustva sankcija za nepoštovanje Zakona.

U odnosu na elektronske medije, dve su teme posebno interesantne. Prva se tiče političke promocije van predizborne kampanje, u kontekstu direktnog prenosa obeležavanja godišnjice osnivanja vladajuće Srpske napredne stranke (SNS). Dve nacionalne televizije TV Pink i TV Happy i jedna regionalna Studio B, u direktnom prenosu emitovale su kompletan tok ovog događaja. Iz Regulatornog tela za elektronske medije prvo je saopšteno da je to telo, do sada, u sličnim situacijama pokretalo postupke protiv emitera, da bi zatim bilo rečeno da je *setom novih medijskih zakona prestalo da važi Opšte obavezujuće uputstvo za emitere* i da u konkretnom slučaju ove tri televizije više *ne postoji osnov da se pokrene postupak za utvrđivanje odgovornosti*. Ono što u konkretnoj stvari nije jasno jeste pitanje kako je Kodeks ponašanja, odnosno Opšte obavezujuće uputstvo za emitere doneto po starom Zakonu o radiodifuziji, prestao da važi ako Zakon o elektronskim medijima već kaže da se akti doneti na osnovu zakona koji prestaju da važe **primenjuju do donošenja novih**, osim odredaba tih akata koje su u suprotnosti sa novim zakonom. U konkretnom slučaju, Regulatorno telo moralo je da se upusti u razmatranje da li se u konkretnom slučaju radilo o političkom oglašavanju ili izveštavanju o nesporno medijski interesantnom događaju. Kakvu god da je odluku Regulatorno telo po tom pitanju donelo, ona bi bila bolja od onoga za šta se ovo telo na kraju opredelilo – da ne odlučuje o pitanjima za koja je definitivno nadležno, a da svoje neodlučivanje pri tom pravda nepostojanjem podzakonskog akta za čije donošenje je takođe samo bilo zaduženo. Ovakvim odlukama Regulatorno telo za elektronske medije definitivno neće izgraditi kredibilitet i autoritet koji mu je za vršenje njegovih nadležnosti nesumnjivo neophodan.

Druga tema kojom se bavimo su kajroni kojima su gledaoci u programu Nacionalne televizije Happy pozivani da tom mediju dostave saznanja o „kriminalnim radnjama sudije Privrednog suda u Pančevu Sperance Jančić, i njenog supruga Aleksandra“. Kajroni su, tokom tri dana, emitovani više od dve stotine puta. Kolegijum Privrednog suda u Pančevu je, na osnovu drugih objava TV Happy, saopštio da su napadi na sudiju verovatno rezultat nezadovoljstva presudom koju je u sporu između „VIACOM TIM“ d.o.o. iz Beograda i Luke „Dunav“, sa kojom se povezuje vlasnik TV Happy Predrag Ranković, donela upravo Speranca Jančić. Navedeni slučaj je jedan od najdrastičnijih slučajeva medijske hajke u Srbiji, pri tom medijske hajke na nosioca pravosudne funkcije. Podsećamo, autoritet pravosuđa je jedan od legitimnih interesa radi čije zaštite, i po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, države mogu ograničiti slobodu izražavanja. U tom smislu, čini se da je izrečena *mera upozorenja* Regulatornog tela za elektronske medije apsolutno neadekvatna sankcija. Po samom Zakonu, upozorenje se izriče pružaocu medijske usluge koji izvrši tešku povredu obaveza propisanih Zakonom. Zakon prepoznaje i naročito teške povrede

propisanih obaveza, za koje se može izreći i stroža mera, konkretno privremena zabrana objavljivanja programskog sadržaja, u trajanju do 30 dana. Ostaje nejasno šta bi Regulatorno telo za elektronske medije smatralo naročito teškom povredom propisanih obaveza ako više od dve stotine emitovanja kajrona u kome se, bez ikakvog osnova, navodi da sudija, predsednica Privrednog suda u Pančevu, i njen suprug „kontinuirano sprovode organizovane kriminalne radnje”, to nije. Postavlja se i pitanje kakvu zaštitu od medijskog progona bi mogao da očekuje običan građanin ako je zaštita koju dobije nosilac visoke pravosudne funkcije ovakva.

Činjenica da u Srbiji, u XXI veku, možete praktično nekažnjeno sudiju Privrednog suda nazvati kriminalcem više od dvesta puta (da budemo precizniji, 234 puta), zapravo sama za sebe, bolje od bilo kakvog zaključka, govori o tome kakva nam je regulacija u medijskom sektoru. Žalosna. U ovom slučaju, ako je verovati saopštenju Kolegijuma Privrednog suda u Pančevu, vlasnik zloupotrebljava medij zarad obračuna sa sudijom čija mu odluka u predmetu, za koji je lično zainteresovan, ne odgovara. Nema razloga da sumnjamo da bi delotvorna regulacija, kada bi je bilo, bila dovoljna da ubedi medijskog vlasnika da je takvo ponašanje nedopustivo. Pitanje koje se postavlja je to zašto regulacija nije delotvorna. Jedan od odgovora mogao bi se naći u činjenici da je od devet mesta u Savetu Regulatornog tela trenutno popunjeno samo osam, a da mandati još četvoro članova Saveta ističu u periodu od narednih nekoliko meseci. Moguće je da se u situaciji u kojoj postojeći skupštinski saziv može, u roku od samo nekoliko meseci, da kreira novu većinu u Savetu, postojeći sastav Saveta ne oseća dovoljno sigurnim da bi izricao rigoroznije mere. Ako je ovo u pitanju, onda je jasno koliko je odustajanje od kaskadnih mandata, kojima bi se po trećina članova Saveta birala na svake dve godine, a što je bilo inicijalno rešenje iz Zakona o radiodifuziji iz 2002. godine, bilo pogrešno. Čini se očiglednim da su vraćanje na taj model, ali i druge mere koje bi mogle da doprinosu jačanju Regulatornog tela, njegovoj konsolidaciji, pa posledično i delotvornijoj regulaciji, neophodne.

Izradu ovog Izveštaja podržala je Švajcarska kancelarija za saradnju, kroz Fond Malih projekata, ali stavovi izneti u njemu nisu nužno i stavovi Švajcarske kancelarije za saradnju, već pripadaju isključivo autorima Izveštaja.